

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

**MÝTY V KOMUNIKACI S PŘEDŠKOLNÍMI
DĚTMI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Svobodová

Vypracovala:

Zuzana Čerklová

České Budějovice, 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 29. června 2012

.....
Zuzana Čerklová

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je poukázat na stále trvající předsudky a mýty v komunikaci s předškolními dětmi. V teoretické části jsou charakterizovány dějiny výchovy dítěte, výchovné a komunikační styly. Také je zde definován pojem efektivní komunikace. Praktická část je založena na použití kvalitativní metody – rozhovoru. Rozhovor je praktikován s předškolními dětmi, s předpokladem, že v malých dětech je promítnuto chování dospělých. V závěru práce jsou porovnány výsledky s realitou z pohledu učitelek mateřské školy a zamyšlení nad tím, zda je v dnešní době možné aplikovat do výchovy metodu efektivní komunikace.

Klíčová slova – výchova, efektivní komunikace, mýtus

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's work is to point out ever present prejudice and myths in communication with preschool children. The theoretical part characterises the history of child upbringing as well as upbringing and communication styles. The term "effective communication" is also defined here. The practical part is based on the use of a qualitative method – an interview. The interview is conducted with preschool children, with the expectation that adults' behaviour is reflected in small children's behaviour. In the conclusion of the work, the results are compared with reality from the point of view of kindergarten teachers, and it is considered whether it is possible to apply the method of effective communication in child upbringing today.

Keys words: upbringing, effective communication, myths

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat Mgr. Evě Svobodové za cenné rady, pomoc při vypracování bakalářské práce a za čas, který mi věnovala.

Motto

„Děti jsou hosté, kteří se ptají na cestu.....“ (Pákistánské přísloví)

Obsah

ÚVOD	9
1 DĚJINY VÝCHOVY DÍTĚTE	10
1.1 Vnímání dítěte v průběhu věků	10
2 OBRAT K DÍTĚTI A K JEHO OBJEVENÍ	12
2.1 Dětství dnešní doby	12
2.1.1 Je dnešní doba pro dítě ideální?	12
2.1.2 Co dítě očekává?	13
2.1.3 Jaká je skutečnost?	13
3 KOMUNIKACE	15
3.1 Co je vlastně komunikace?	15
3.2 Druhy komunikace	15
3.2.1 Verbální a neverbální komunikace	15
3.2.2 Komunikace symetrická a asymetrická	16
3.2.3 Komunikace harmonická a konfliktní	16
3.2.4 Komunikace soutěživá a spolupracující	16
3.2.5 Formální a neformální komunikace	17
3.3 Efektivní a neefektivní komunikace s dětmi	17
3.4 Komunikace dítěte s matkou a otcem	20
4 VÝCHOVNÉ STYLY V SOUVISLOSTI S EFEKTIVNÍ KOMUNIKACÍ	21
4.1 Výchovné styly	22
4.1.1 Autoritativní styl	22
4.1.2 Liberální styl	22
4.1.3 Demokratický styl	23
5 ODMĚNY, TRESTY VERSUS EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE	24
6 MÝTY V KOMUNIKACI S DĚTMI	27
7 JAK TEDY, ABY DÍTĚ NEZLOBILO?	29
8 METODIKA	32
8.1 Cíle výzkumného šetření	32
8.2 Metoda výzkumného šetření	33

8.2 Charakteristika výzkumného souboru	33
9 STRUKTURA ROZHOVORU.....	35
9.1 Příběh Emilky	35
10 VYHODNOCENÍ ROZHOVORU S DĚTMI.....	37
10.1 Příběh první – Emilka a hrníček	37
10.2 Příběh druhý – Emilka a koupelna.....	39
10.3 Emilka a dětský pokoj.....	42
10.4 Příběh čtvrtý – Emilka a bačkůrky	44
10.5 Emilka a večeře.....	46
10.6 Emilka a usínání.....	48
10.7 Emilka a Melichar.....	50
11 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ	52
11.1 Bít či nebít? Mýtus fyzických trestů	52
11.1.1 Mýtus versus skutečnost	53
11.1.2 Návrhy k řešení problémů.....	53
12 A CO EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE? NENÍ TO TAKÉ MÝTUS?.....	53
ZÁVĚR	56
Seznam použité literatury	57

ÚVOD

V průběhu mého studia mě velmi zaujalo téma efektivní komunikace s dětmi. Od té doby, co znám tuto metodu, mám neustále potřebu pozorovat jednání rodičů, učitelů a jiných vychovatelů vůči dětem, a zároveň se snažím tuto metodu využívat ve svém pracovním i osobním životě. Proto jsem se zaměřila na otázku, jak dnešní rodiče k dětem přistupují, zda využívají jiné výchovné prostředky než jejich rodiče a prarodiče nebo zda se v rodinách stále drží osvědčené mýty o výchově dětí a komunikaci s nimi.

Bakalářská práce je členěna na dvě části – teoretickou a praktickou.

V teoretické části uvádím informace z dějin výchovy dětí a snažím se popsat postupný vývoj a změny v pohledu na dítě. Chtěla jsem upozornit především na to, že v historii lidského života se na dítě nikdy nepohlíželo jako na partnera, a že naopak dětství bylo v jistých dobách opravdu těžkým obdobím.

Dále se snažím zodpovědět otázku, jaké postavení má dítě v dnešní době, a zda je vůbec tato doba pro dítě a jeho výchovu příznivá. Také se pokouším vystihnout, co může dítě od světa očekávat, a zda mu to může „svět“ splnit.

V dalších kapitolách definuji pojem komunikace, druhy komunikace, snažím se vysvětlit pojmy efektivní a neefektivní komunikace, popisují výchovné styly a jejich projevy a pokouším se vystihnout mýty ve výchově a komunikaci s dětmi.

V praktické části přináším výsledky z kvalitativního výzkumu, jenž byl realizován metodou rozhovoru. Ve výzkumu jsem se snažila zjistit, jaké panují předsudky ve výchově předškolních dětí, a zda má na výchovu a komunikaci s dětmi vliv sociální prostředí a postavení rodičů i rodiny ve společnosti.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚJINY VÝCHOVY DÍTĚTE

1.1 Vnímání dítěte v průběhu věků

V úvodu práce bych se ráda zaměřila na historické pojetí výchovy dítěte, tzn. jak bylo dítě v minulosti vnímáno a jak s ním bylo zacházeno. Helus (2009, str. 18) se zmiňuje, že dějiny dětství nám přinášejí doklady o tom, jak drasticky bylo s dětmi zacházeno. Tento přístup zpochybňoval tvrzení, že dítě je lidská bytost, procházející životní etapou dětství. Helus uvádí několik příkladů z hluboké minulosti:

- *„Významný římský myslitel Seneca hovoří o právu, neřknu-li povinnosti, odstranění bezcenného života. V této souvislosti pak Seneca praví doslova: „Nemocným psům rozbíjíme hlavy, agresivní a zdivočelé býky vedeme na porážku, churavějící ovce jdou pod nůž, aby nekazily stádo, nekvalitní potomstvo zahubíme – topíme děti, které jsou při porodu slabé a nenormální. Neděje se tak ze zlosti, ale z rozumu. Rozum nás vede k oddělení škodlivého od zdravého.““*
- *„V antickém Římě vládl otec rodiny autoritou rozhodnout, zda dítě k něčemu je anebo není, zda se lze nadít, že jednou vyspěje a splní očekávání, která do něho vkládá. Odstranění dítěte, ať už proto, že nebylo zdravé a neslibovalo, že z něj vyroste úspěšný, zdatný jedinec a funkční občan, nebo proto, že už bylo dětí dost a nedostávalo se prostředků na pečování o ně, nebo z jiných důvodů považovaných v dobovém kalkulu za vážné, nebylo ničím výjimečným.“ (Plessenová a von Zahna, 1979, str. 16 – 33)*

Proti výše uvedeným praktikám vystoupil až první křesťanský císař Konstantin a pozdější nástupce, císař Theodosius. Po další století však i nadále přetrvávalo zpochybňování dítěte jako prožívající lidské bytosti a z toho vyplývala i péče o ně. Tuto péči dnes vnímáme jako mučení dítěte, např. zavinování do povijanu, které se v některých oblastech praktikovalo až do konce 19. století. Byť se občas našel někdo, kdo proti těmto praktikám vystoupil, nejhlasitěji zněly až argumenty Locka a Rousseau, kteří byli velkými průkopníky změn v pohledu na dítě a péči o něj. Prokázalo se, že tam,

kde byla tato kritika vyslyšena, značně poklesla úmrtnost malých dětí.

Bohužel v době průmyslové revoluce nastala další vlna kruté bezohlednosti vůči dětem. Od začátku 18. st. se téměř sto let stávaly děti obětí průmyslového rozvoje. Byla to doba, kdy ve společnosti chyběla jakákoliv vnímavost vůči dětské bolesti a utrpení. Dítě bylo zkrátka malý dospělý, který i bolest vnímá v menší míře a lépe se s ní smiřuje (Helus 2009, str. 20). Jak však uvádí Kolláriková (2001, str. 41) role malého dospělého nevyplývá z necitlivosti dospělých vůči dětem, ale z tehdejších socioekonomických poměrů života lidí.

Helus (2009, str. 21) se také zmiňuje, že není pochyb o tom, že v každé době i kultuře provází vztah k dětem láska, zejména rodičovská láska. Podoby lásky, jakožto kulturní projevy se v průběhu věků vyvíjí a rozvíjí, stejně jako celý kulturní systém. Pro rodiče a vychovatele dnešní doby jsou tyto praktiky dob minulých nepochopitelné. Autoritářská všemoc nad dítětem byla prosazována převážně tělesnými tresty, které měly z dítěte vymýt vrozené inklinování k přestupkům. Hrozilo však, že fyzických trestů bude přespříliš, proto různí „znalci dětství“ radili, jak k trestání přistoupit, aby mělo co největší efekt. Např. Jan Zlatoústý (344-407) radil, aby se dítě neustále trestání bálo, přitom k němu nikdy nedošlo, neboť pokud dítě okusí častého bití, začne bitím pohrdat.

Bohužel i nadále byli vychovatelé povoláni k tomu, aby z dítěte vymýtili pomocí tvrdých trestů a přísného režimu veškerou špatnost, jenž je dítěti vlastní. Trestaly se i takové projevy dětství, jako dumláním prstů, dotýkání se pohlaví, dokonce i lezení po zemi (to náleží zvířatům) či vyluzování nesrozumitelných zvuků. Postoje k dítěti se časem průběžně vyvíjely a svým způsobem humanizovaly, ale až do dvacátého století se občas našly autority, které dávaly veřejnosti takové návody k výchově, jenž potlačovaly veškerou dětskou přirozenost. Např. lékař Schreber byl přesvědčen o tom, že dětství je jen pařeníštěm lenosti, vzdoru, unuděnosti, zbabělosti a nekázně a to vše se musí z dítěte vymýt pomocí tělesných trestů, přísných nácviků odříkání, ignorací emočních projevů dítěte a donucením k bezpodmínečné poslušnosti. Vychovatel je totiž dobrým vychovatelem tím, že dítě plně ovládá a umí zlomit jeho vůli (Helus 2009, str. 25).

2 OBRAT K DÍTĚTI A K JEHO OBJEVENÍ

Po celou dobu, kdy je dítě vnímáno jako malý dospělý a jako někdo, s kým není soucitu, se čas od času našel člověk, jenž měl s dítětem a jeho specifiky zastání. Již i v 1. století kritizoval Plinius zavínávání do povijanů a považoval je za kruté mučení (Helus 2009, str. 19). Poprvé v dějinách myšlení o výchově dokázal však až J. A. Komenský nahlédnout na dítě v jeho svébytnosti a vnímat je s jeho specifickými potřebami. Komenský je přesvědčen, že dítěti a jeho výchově je nutné věnovat maximální pozornost. V průběhu 17. století pokračuje pozvolné objevování dětství díky J. Rousseauovi, který odmítá pohled na dítě jako na malého dospělého a zastává přirozenou výchovu ve shodě s přírodou. (Pupala 2001 str. 125).

V průběhu doby se ozývali další aktivisté, kteří se snažili ukázat veřejnosti a světu jiný pohled na dítě. Až od počátku 20. století se v návaznosti na jejich názory formovaly a upevňovaly impulzy vyzdvihující pozitivní kvality dětství (Helus 2009, str. 35).

2.1 Dětství dnešní doby

2.1.1 Je dnešní doba pro dítě ideální?

Jiřina Prekopová (2001 str. 12) se k současnému dětství vyjádřila takto:

„Velkým nebezpečím naší doby je, že máme tendenci dítě přetěžovat, protože ho chceme vnímat jako samostatnou osobnost. Tato tendence vidět v něm malého dospělého vede nakonec k tomu, že ho o vlastní samostatnou osobnost připravujeme“.

Tento názor s ohledem na předchozí text, kde je uvedeno, že vnímání dítěte jako malého dospělého končí počátkem dvacátého století a nastává doba „objevování dítěte a obrat k němu“, může být udivující. Kde je tedy problém? Marek Herman (2008, str. 102) popisuje dnešní dobu jako prostor, kde jsou příznivé materiální podmínky pro život, kde se umíme snadno vyhnout nepříznivým životním podmínkám, jakožto hladu, zimě, horku, ale i přesto všechno, kvalita života a našich vzájemných vztahů tomu většinou neodpovídá. Proč? Herman je přesvědčen, že dnešní doba není nastavena na to, aby rodiče splnili očekávání jejich dětí.

2.1.2 Co dítě očekává?

- očekává, že když se narodí, bude u něj matka, která se mu bude plně a soustředěně věnovat dlouhé dny, měsíce, roky a bude ho zahrnovat láskyplnou péčí.
- Očekává, že se bude setkávat s ustálenou skupinou lidí v počtu do 150 ti, která bude mít jasná a jednoduchá pravidla
- očekává pravidelný denní rytmus, přirozené střídání činností, přirozené proměny pachů, zvuků a barev, které mu nebudou přetěžovat jeho smysly. (Herman 2008, str. 100)

2.1.3 Jaká je skutečnost?

- Matka odchází velmi brzy do práce, někdy již po několika měsících. Bývá často vystresovaná, unavená, vnitřně nespokojená. Na dítě není plně soustředěná (při krmení např. telefonuje, pracuje na počítači)
- Dítě jde již v útlém věku do jeslí či do školky. Zvláště ve městě jen cestou do předškolního zařízení potkává spoustu cizích lidí, kteří někam spěchají. Dítě tedy hned v prvních ranních minutách zdaleka přesáhne kapacitu počtu lidí, kteří by se měli kolem něj pohybovat.
- Téměř není dodržován přirozený rytmus dne. Díky vymoženosti elektřiny není problém rozsvítit i v noci v dětském pokoji, jít s dítětem pozdě večer nakupovat do supermarketů. Dítě se téměř neustále setkává se všudypřítomným hlukem. Doma neustále vyhrává televize, rádio, při nichž probíhají společné rodinné činnosti.(Herman 2008, str. 101)

Helus (2009, str. 77) se zmiňuje, že současné dětství má několik závažných dominujících znaků, které jej ovlivňují.

- média
- konzumní styl života
- scholarizace

- proplánované dětství či naopak zanedbávané dětství
- emocionální přetížení dítěte
- agresivita v období dětství

Z těchto informací vyplývá, že byť jsme v době, která se orientuje na dítě a vše vypadá, že dítě má ideální podmínky pro svůj rozvoj, skutečnost tomu vůbec neodpovídá. Sice víme o dětech mnohem více, než se vědělo dříve, avšak dnešní doba přináší problémy, které znamenají pro správný vývoj dítěte velké ohrožení. Je tedy potřeba vidět děti v jejich situovanosti, která na ně doléhá a působí mocně na jejich vývoj. V mnohých oblastech se dnešním dětem daří lépe, než kdykoliv předtím, ale v mnohém jsou také ohroženi, než kdy předtím byly. Proto je nezbytné, neustále reflektovat podoby situovanosti dětí a hledat cesty, jak docílit převahu pozitivního nad negativním. (Helus 2009, str. 94, 95).

Jednou z cest může být správná komunikace s dětmi.

3 KOMUNIKACE

3.1 Co je vlastně komunikace?

Komunikace je jednou ze základních potřeb lidstva. To, jak člověk ovládá komunikaci, ovlivňuje celý jeho život v osobní i pracovní rovině (Janoušek 2007, str. 10). Mikuláščík (2001, str. 22) udává, že slovo komunikace pochází z latiny a je jim míněno sdílení, spojování a společnou účast na nějaké skutečnosti. Znamená to, že komunikace je vlastně spojovací článek mezi lidmi. Lidé si vzájemně předávají a zároveň přijímají myšlenky a vyhodnocují jejich působení. Komunikace je akce, z níž se dá očekávat reakce, jež se projeví v chování člověka. Komunikace může být zároveň i prostředek řešení různých situací.

3.2 Druhy komunikace

Helus (1995, str. 87) rozčlenil komunikaci na pět druhů podle nápadně převládajících znaků.

- verbální x neverbální
- symetrická x asymetrická
- harmonická x konfliktní
- soutěživá x spolupracující
- formální x neformální

3.2.1 Verbální a neverbální komunikace

Verbální komunikace je dorozumívání se pomocí slov, čili řečí. Neverbální komunikace je dorozumívání se bezeslovně, pouze řečí těla. Např. očním kontaktem či doteky. Většinou probíhají obě komunikace současně, přičemž jedna hraje vedoucí roli a druhá ji doplňuje (Helus 2009, str. 158). Herman (2008, str. 105) poukazuje na to, že spoustu pocitů a situací nelze slovy vyjádřit. Vazba mezi dítětem a matkou se utváří hlavně v prvním roce života dítěte a komunikace mezi nimi probíhá at' slovy, tak i bezeslovně, čili neverbálně. Herman se dále zmiňuje, že v tomto období jsou pro dítě důležité

dotečky, houpání, melodie, hlas maminky a jeho zabarvení, oční kontakty, mazlení, houpání. Toto považuje jako fakt, který nám říká, že pro utváření vztahu nejsou slova důležitá. Důležité je to, co skutečně děláme. Nicméně, slova nejsou důležitá, ale mluvení ano. Matějček (2003, str. 93) zmiňuje: „*Ticho je nepřírozené! Řeč a mluvení jsou pro člověka jakousi samozřejmostí. Ne-ní-li tato potřeba uspokojována, nutně trpíme.* Dle Matějčka je každému člověku nedobře, když nemá s kým mluvit, či když ho někdo trestá mlčením. Osamělí lidé si např. pořídí alespoň zvíře, aby měli možnost na někoho mluvit. Byť zvíře neodpovídá slovy, reaguje tělesnými projevy a chováním.

3.2.2 Komunikace symetrická a asymetrická

V tomto případě posuzujeme vyváženost podílu účastníků na průběhu komunikace. Asymetrická komunikace se většinou uplatní při komunikaci účastníků s rozdílným sociálním postavením, s rozdílným věkem, s rozdílnou zodpovědností. Asymetrie se může projevit i tak, že jeden z účastníků druhému vyká, zatímco ten druhý mu tyká. Pravidelná asymetrie v komunikaci dvou lidí (partnerů) může časem vést ke krizi v daném vztahu. Asymetrie totiž může být pro utlačovaného účastníka frustrující a to hlavně v tom případě, kdy je mu znemožněno projevit například své schopnosti a silné stránky. (Helus, 1995, str. 89)

3.2.3 Komunikace harmonická a konfliktní

U harmonické komunikace dochází mezi komunikujícími k souladu zájmů a k uspokojování zájmů, které se vztahem spojují. Oproti tomu, při konfliktní komunikaci dochází k rozepřím, ke konfliktům, které se nadále vyhrocují. Nastává nespokojenost ve vztahu, dochází k frustraci, může nastat celkový rozpad vztahu (Helus, 1995, str. 89)

3.2.4 Komunikace soutěživá a spolupracující

Jak uvádí Helus (2009 str. 162), v soutěživé komunikaci jde převážně o to, aby jeden

partner přemohl toho druhého. Komunikace je v tomto případě vlastně souboj o to, kdo je lepší. Na rozdíl od konfliktní komunikace má však tato daná pravidla, kterými se členové vztahu řídí. Pokud se daná pravidla poruší, stává se ze soutěživé komunikace konfliktní. Ani soutěživá komunikace však není vhodný způsob jednání. Může se stát, že jeden z členů je neustále na straně prohrávajícího a to může přivodit také těžké frustrace a vyvolané situace můžou narušit vztah zúčastněných členů. Osobnostně orientovaný učitel či vychovatel se snaží těmito způsobům komunikace zabránit a volí jiné vhodnější. Což je právě komunikace spolupracující. Sjednčuje členy vzájemného vztahu a směřuje k dosažení společného cíle. Existuje i tzv. kooperativně-kompetitivní komunikace, což je vlastně propojení obou komunikací.

3.2.5 Formální a neformální komunikace

Neformální komunikace probíhá hlavně na základě osobních hledisek zájmů. Je ovlivněna vzájemným vztahem, vlastními pocity či náladou. Oproti tomu u formální komunikace ustupují city do pozadí, rozhodující je to, co se v daném vztahu řeší. Důležitá je zde přítomnost nadosobního hlediska (Helus 2005, str. 90).

Svobodová (2010) člení komunikaci ve dvou rovinách:

- **rovina osobních vztahů** – zahrnuje veškeré projevy lásky, náklonnosti, sdělování pocitů, projevy sympatií, laškování, hry
- **rovina funkčních vztahů** – zahrnuje požadavky na dítě, vyplývající ze zodpovědnosti dospělého. Tyto požadavky by měly být oprávněné a měly by mít smysl.

Obě roviny by v efektivní komunikaci s dítětem měly být vyrovnané, v předškolním věku by měla převládat osobní komunikace nad funkční.

3.3 Efektivní a neefektivní komunikace s dětmi

Co vlastně znamená efektivní komunikace? Kopřiva, Nováčková a spol. (2008, str. 49, 24) přímo uvádí, že efektivní komunikace jsou dovednosti, představující skutečně

účinné a praxí vyzkoušené nástroje ve výchově i vzdělávání – doma i na všech stupních škol, mateřskými počínaje. Dále rozčlenili efektivní a neefektivní komunikaci na základě technik a strategií takto:

Efektivní způsoby komunikace

- **Popis, konstatování** (*vidím, že..., slyšel jsem, že....*)
- **Informace, sdělení** (*Je potřeba..., tohle děláme tak a tak...*)
- **Vyjádření vlastních očekávání a potřeb** (*Očekávám, že..., pomohlo by mi....*)
- **Možnost volby** (*Uděláš to tak nebo tak....?*)
- **Dvě slova** (*Pepčo,....!*)
- **Prostor pro spoluúčast a aktivitu dětí** (*Co myslíš ty....?, Co by si s tím udělal....?*)

Neefektivní způsoby komunikace

- **Výčitky a obviňování** (*Ty zase pořád..., Kdybys aspoň...!*)
- **Poučování, vysvětlování, zaměřování se na chyby** (*Měl by sis uvědomit, že....*)
- **Kritika, zaměření se na chyby** (*Tohle jsi udělal špatně....*)
- **Lamentace, citové vydírání** (*Já kvůli Tobě....*)
- **Zákazy a varování** (*Nedělej to, nebo se Ti stane....*)
- **Negativní scénáře, proroctví** (*Z tebe jednou vyroste...*)
- **Nálepkování** (*On je takový...*)
- **Pokyny a příkazy** (*Udělej..., okamžitě běž a udělej....*)
- **Vyhrožování** (*Přestaň..., nebo...! Běda, jestli....!*)
- **Křik**
- **Srovnávání, dávání za vzor** (*Podívej se na..., vezmi si příklad z...*)
- **Poukazování na vlastní zásluhy** (*Já pro Tebe ....., a ty....*)
- **Řečnické otázky** (*Ty snad chceš....?*)
- **Urážky a ponižování** (*Ty jsi ale....*)
- **Ironie, shazování** (*No, to je náš malý génius*)

3.4 Komunikace dítěte s matkou a otcem

I v této komunikaci je značný rozdíl. Matka komunikuje se svým dítětem zcela jinak, než s ním komunikuje otec. Komunikace bývá rozdílná z hlediska kvality i kvantity.

Komunikace matky - Matka tráví se svým dítětem obvykle mnohem více času než otec. Její hry s dětmi jsou většinou klidnější a probíhají v domácím prostředí. Mnohem více s dětmi mluví, neuzívají přímých příkazů a rozkazů a jejich verbální i neverbální komunikace má velmi často emoční charakter. Vztah matky a dítěte je vřelý, komunikují otevřeně a jsou ochotni společně sdílet emoční prožitky. Ke korekci dětského chování užívá matka často pozitivní verbální projevy a vysvětlování. Pozitivní vztah s matkou je pro dítě zdroj jistoty a bezpečí. Postupné odpoutávání z těsné vazby na matku nastává v průběhu předškolního věku.

Komunikace otce – Otec má často (nemusí to být pravidlem) roli vedlejšího, doplňkového rodiče a přenechává matce převážnou část výchovy. Otcové bývají pro děti vzácnější, sdílejí s nimi převážně aktivity mimo domov, zaměřují se na pohybové hry a výlety. Na děti méně mluví, používají více direktivních příkazů, o problémech téměř nediskutují. Jsou v roli „vyššího kázeňského garanta“, který je pro děti průvodcem světem, a jenž jim umožňuje získávání nových poznatků a zkušeností. Citlivý otec umí dětem pomáhat regulovat emoční reakce, např. při bojových a pohybových hrách. (Vágnerová 2005, str.207, 208) . Pohled na roli otce se však v poslední době změnil. Po otci se kromě zajištění rodiny požaduje také to, aby o dítě projevoval aktivní zájem a trávil s ním svůj volný čas. Úloha matky a otce dnes není striktně dána a rozdíly v rodinném postavení se stírají (<http://slunickodn.webnode.cz/news/role-otce-ve-vychove-ditete>).

4 VÝCHOVNÉ STYLY V SOUVISLOSTI S EFEKTIVNÍ KOMUNIKACÍ

Co to vlastně znamená výchova? Prekopová (2001, str. 19) o výchově napsala:

„Výchova znamená investovat bez pomýšlení na návratnost. Je to láska bez ohledů. Znamená dát se plně k dispozici, aniž by se člověk vzdal.

Výchova znamená respekt před jinou cestou dítěte. Vychovávat dítě znamená především přijmout ho plně se všemi jeho zvláštnostmi dětského vědění a milovat ho. Výchova je záležitostí srdce a trpělivosti.“

J. Pelikán (1995, str. 35) vnímá výchovu jako cílevědomé a systematické utváření osobnosti, při němž dochází trvalých změn jak v osobnosti dítěte, tak i v jeho chování a jednání.

Prokešová (2004, str. 49) je názoru, že výchova je proces, kdy *„odpovědnost za dítě „převezmou“ dospělí, ale nejde o odpovědnost za zdárný růst, spíše o to, co obvykle nazýváme svobodný rozvoj povahových vlastností a nadání. To je z obecného, zásadního hlediska jedinečnost, již se každá lidská bytost liší od druhých, to je ona vlastnost, díky níž není člověk ve světě cizincem, ale něčím, co tu ještě nebylo.“*

Matějček (2007, str. 19) však podotýká, že *„pokud chce někdo porozumět výchově, musí porozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Tento vztah není vztahem jednoznačné závislosti.“* Dále uvádí, že *„výchovný vztah je ve skutečnosti oboustranný a vzájemný. Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, ale samo do svého prostředí aktivně zasahuje a svým způsobem si jej utváří a přetváří. Je vychovááno a samo vychovává.“*

4.1 Výchovné styly

Kopřiva a spol. (2008, str. 259) rozlišuje ve svém díle tři výchovné styly podle tří kritérií, která se týkají především vytvářením pravidel a norem.

- Autoritativní styl
- Liberální styl (anarchie)
- Demokratický styl

4.1.1 Autoritativní styl

Pro tento výchovný styl je typické velké množství příkazů, zákazů a povinností. Pravidla nejsou zvláště důležitá, důležité je spíše to, kdo je vytváří. Když jsou vytvořeny, tak platí pro toho, kdo moc nemá. Tento styl vyžaduje od dětí poslušnost. Jenže kdykoliv se vyžaduje od dětí poslušnost, učí se děti nepřijímat zodpovědnost za své činy. Poslušný člověk se neumí rozhodovat, samostatně přemýšlet, nechá sebou manipulovat a je snadno zneužitelný (Kopřiva a spol, 2008 str. 259, 261). Z těchto informací vyplývá, že v tomto výchovném stylu není možné uplatnit efektivní komunikaci.

4.1.2 Liberální styl

Je to vlastně protipól předchozího stylu. Je to tzv. všedovolující styl, kde jsou nejasná pravidla a normy. Není zde jasné, kdo pravidla určuje a proč. Vznikají nahodile a nejsou závazná. Prekopová uvádí (2001, str. 23), že pokud je dítěti dopřáno příliš mnoho svobody, neprobouzí to v něm svobodnou vůli, ale naopak tím dítě hodně ztrácí. Aby se dítě naučilo rozvíjet svou vlastní vůli, potřebuje se cítit bezpečně a jistě a tomu může poskytnout pouze demokratický styl výchovy.

4.1.3 Demokratický styl

Občas je právě anarchie označována mylně za demokracii. Z tohoto důvodu vzniká nejspíše mezi lidmi, rodiči nedůvěra k tomuto výchovnému stylu. Demokracie neznamena vše povolit a nechat věcem volný průběh. Demokracie znamená společné vytváření norem a pravidel vzájemného soužití, které platí a jsou přijatelné pro všechny strany. Demokratický výchovný styl neučí děti poslouchat a podřizovat se autoritě, ale učí je chovat se zodpovědně a s respektem (Kopřiva a spol. 2008 str. 259). K tomu mu dopomáhají právě pravidla a řád. Pravidla vlastně znamenají vzájemné smlouvy, které ve vztahu vymezují hranice jednání a vlastní svobody, aniž by byl narušen láskyplný vzájemný vztah (Prekopová 2001, str. 47). Také Herman (2008, str. 117) potvrzuje, že dítě potřebuje jasné hranice a limity. Zákazy jsou vlastně pevně stanovené mantinely, které určují, kam už se nesmí, a které dítěti navozují již zmíněný pocit bezpečí. Důležité je, aby všichni zúčastnění věděli, proč jsou dané mantinely stanoveny a k čemu slouží. Pokud toto funguje, může být řeč o demokratickém stylu výchovy. Herman (2008, str. 118) také zdůrazňuje, že demokratická výchova neznamena, být se svým dítětem kamarád. Není to možné, neboť v jistých okamžicích musí umět rodič rozhodnout a dítě musí poslechnout. Takže rodič nemůže být s dítětem kamarád, ale může být jeho partner.

„Partnerský přístup k dětem znamená chovat se k nim jako k dospělým, kterých si vážíme nebo které alespoň respektujeme“ (Kopřiva a spol. 2008, str.17)

Jak dále Kopřiva a spol. (2008, str. 16) uvádí, není žádný důvod, abychom se k dětem, co se týče komunikace a slušného chování, chovali jinak než k dospělým. To znamená, chovat se k nim s respektem a uznáním. Respektovat však neznamena vše dovolit, ve všem vycházet vstříc a se vším souhlasit. Každý má právo vyjádřit svou nespokojenost, nesouhlas či nelibost. Jen je důležité využívat ve sdělování oprávněných požadavků vhodné, respektující postupy. Např. efektivní komunikaci.

5 ODMĚNY, TRESTY VERSUS EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE

„Odměna je jednou z forem pozitivního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Je to záměrně navozený následek toho, že žák dobře splnil uložené požadavky nebo něco vykonal z vlastní iniciativy. Může mít celou řadu podob.“ (Průcha, 2001, s.145).

Můžeme ve vztahu s dětmi využívat efektivní komunikaci a zároveň používat jako výchovné prostředky odměny a tresty? Prekopová (2001, str. 55) je přesvědčena o tom, že trest je nezbytný. Zdůrazňuje však, že trest musí mít logickou souvislost s přestupkem. Také uvádí, že je lepší dítě neustále chválit, než trestat. Doslova píše:

„Chval bez výhrad, jednoznačně se těš z dítěte. Výhrady kazí chválu.“ (Prekopová 2001, str. 56)

S tresty však zásadně nesouhlasí Kopřiva a spol. (2008, str. 121, 122). Ti jsou přesvědčeni o tom, že neexistuje žádný správný, přiměřený či nutný trest. Zároveň však připomínají, že na nesprávné chování musí být zareagováno. Po nesprávném chování by měl následovat přirozený důsledek. To znamená, že přirozené důsledky vyplývají z provinění (*např. pokud dítě rozbije kamarádovi hračku, je přirozeným důsledkem např. to, že dítě hračku s pomocí rodičů opraví nebo mu z vlastních úspor koupí novou.*) Naopak tresty nijak s proviněním nesouhlasí, jsou pouze vytvořeny vychovatelem (*u příkladu s rozbitou hračkou by trest vypadal např. tak, že matka se rozzlobí, dá dítěti pár facek a hračku opraví či koupí sama*). Je otázkou, zda Prekopová nemíní pod pojmem trest také přirozené důsledky. Ne vždy však lze ve výchově uplatnit přirozené důsledky. Někdy to situace neumožňuje a dítě není schopno svoji chybu odčinit. V této chvíli mohou rodiče využít princip spoluúčasti, kdy se dítě na nápravě např. škody podílí. (Kopřiva a spol., str. 145)

Matějček (200, str. 65) se systémem trestů a odměn také souhlasí, ale zdůrazňuje, že tento systém musí mít pevné zásady. A to takové:

- tresty a odměny musí být přiměřené věku dítěte a celkově také jeho osobnosti
- trest i odměna musí být pro dítě srozumitelné a logické
- tresty a odměny by se neměly neustále opakovat, je nutné, aby byl systém

výchovných prostředků hodně členitý a bohatý.

- ve využívání trestů musí být důslednost.
- používání odměn a trestů se nemá přehánět.

Také Čáp a Mareš (2001, str. 10) považují tresty za přijatelné, pokud dítě z daného trestu i projevů dospělého může chápat, že odsouzení se týká pouze jeho konkrétního činu nebo chování, ale rozhodně ne jeho osoby.

Vymětal (2004) uznává fyzické i psychické tresty, fyzické však doporučuje pouze u malých dětí do tří let. Tvrdí, že vysvětlování a domluvy nemají u tak malých dětí žádný efekt, ale jedno plácnutí na zadek jasně ukáže rodičovskou převahu a nesouhlas. Později však ztrácí fyzické tresty na účinnosti a přichází na řadu tresty psychické.

Jiný názor na fyzické tresty je takový, že tento trest působí velmi ponižujícím způsobem a hlavně zesiluje dětskou agresivitu. Pokud je dítě fyzicky trestáno, své spory s ostatními dětmi řeší stejným způsobem – také fyzicky trestá. (www.skolavpraxi.cz)

Psychická forma trestů je mnohem hlubší a trvalejší, ale pokud je opravdu přísná (ignorace ze strany rodičů, silné výčitky, vyhrožování), může dospět až do neurózy. (Čáp, Mareš, 2007).

Vždy se však předpokládalo, že psychické trestání je humánnější než tělesné, ale výzkum Vančurové z roku 1986 ukázal něco jiného. Zjistilo se, že tělesné tresty nepůsobí na děti tak destruktivně jako psychické, zvláště ty, které se projevují zavrhuječím postojem k dítěti. (www.skolavpraxi.cz)

U odměn také platí, že silnější jsou odměny morální a emoční, než odměny materiální. Dokonce i odměna se může dítěte nepříjemně dotknout, např. pokud její forma neodpovídá věku dítěte (odměna náležící mnohem menšímu dítěti).

Kopřiva a spol. (2008, str. 157, 158) však nesouhlasí ani s odměnami. Myslí tím samozřejmě ty odměny, které fungují jako úplata za to, že někdo udělal něco, co chceme my a tak jak to chceme my. Odměny jsou znakem nerovnocenného vztahu dvou lidí a mají manipulativní charakter. Byť má odměna pozitivní záměr, snižuje vnitřní zájem a motivaci dítěte. A to z toho důvodu, že odměna je automaticky spojena s člověkem,

který odměnu dává. Pokud tento člověk není v dohledu, zájem o určitou činnost klesá. Dále také proto, že odměnu dáváme z toho důvodu, že předpokládáme, že dítě by jinak požadovanou činnost nevykonalo. Což snižuje hodnotu činnosti a odměna symbolizuje úplatek. Podobný názor má i Čapek (2008, str. 43), který se zmiňuje o riziku odměny v tom smyslu, že časté odměňování, může u dítěte vyvolat návyk na pochvalu.

Pokud jsou alternativy k trestům přirozené důsledky, co je alternativou k odměnám? Kopřiva a spol. (2008, str. 163) uvádí, že rodiče mohou vytvořit takové podmínky, aby dítě mělo možnost prožívat přirozené pozitivní důsledky svého chování. Je proto důležité, aby děti vždy chápaly smysl našich požadavků, a aby měly možnost spoluúčasti a rozhodování. Pokud děti vidí, k čemu byl jejich výkon dobrý, odmění se vlastně samy.

Př.

Odměna -Ty jsi šikulka, že jsi si tak krásně a rychle uklidil pokoj, za odměnu si můžeme zahrát tu tvou společenskou hru, co jsi chtěl.

Přirozená odpověď – Vidím, že jsi ten pokoj uklidil opravdu pěkně a rychle, to si ještě stihneme zahrát tu tvou společenskou hru. Chceš?

Kopřiva a spol. (2008, str. 171) zahrnuje do odměn i pochvalu. Uvádí, že pochvala je cíl a daná činnost je druhořadá. Herman (2008, str. 113) je naopak přesvědčen, že pochvala je pro dítě nezbytná. Každý rodič by měl na svém dítěti hledat to dobré a hezké a říct mu to.

6 MÝTY V KOMUNIKACI S DĚTMI

Jak jsem se zmínila v začátku své práce, mýty ve výchově dětí panují od počátku věků. Naštěstí je přežitý jeden z nejhorších mýtů, že děti se rodí špatné a je potřeba, pomocí tvrdých trestů, vše špatné z nich vymýt. I v dnešní době však o výchově koluje spousta mýtů. Kopřiva a spol. (2008, str. 71) se zmiňuje o těchto:

- stačí mít děti rád
- děti nejsou schopny samostatnosti a zodpovědnosti
- děti musí být dospělými nuceny k tomu, co je důležité pro jejich rozvoj
- děti dělají dospělým naschvály a záměrně zlobí

Mezi rodiči (zvláště ve větších městech) kolují však i jiné mýty o výchově a komunikaci s dětmi:

- děti samy vědí, co chtějí, když je někdy omezíme, podepíše se to na jejich svobodné osobnosti
- s dětmi se musí všechno probrat a prodiskutovat – jinak budeme potlačovat jejich osobnost
- dítěti v předškolním věku musíme nabídnout co nejvíce příležitostí k rozvoji – kroužky, studium cizích jazyků atd. Dítě v předškolním věku se nejvíce naučí v mateřské škole uprostřed vrstevníků.
- Dítě se těší do školy – musíme se podvolit jeho přání, i když je školně nezralé, aby nebylo zklamané (www.zdravaabeceda.cz)

Jak tedy správně vychovávat a komunikovat s dětmi? Pokud budeme akceptovat model osobnostně orientované předškolní výchovy a budeme chtít vychovávat v jeho duchu, je nutné vnímat dítě jako jedinečnou a neopakovatelnou osobnost, která má od útlého věku právo být sama sebou, má právo být akceptovatelná taková jaká je. Není snaha si dítě podřídit a manipulovat s ním, ale naopak přijímat ho se vši vstřícností a mít mezi sebou vzájemný partnerský vztah, v němž převažuje důvěra a náklonnost. Tento přístup

umožňuje dítěti projevit mnohostrannou aktivitu, spolurozhodovat, vyjádřit svůj názor - souhlas i nesouhlas. Pokud je někdy nutné dojít k donucovacím či potlačovacím zásahům, bez kterých se zkrátka občas neobejdeme, měly by být zvoleny velmi ohleduplně, citlivě, individuálně a zvláště omezeně (Opravilová, Gebhartová 1998, str. 21).

7 JAK TEDY, ABY DÍTĚ NEZLOBILO?

Herman (2008, str. 109) je přesvědčen o tom, že malé děti vlastně nemůžou zlobit. Tvrdí, že pokud rodiče reagují na dobré věci, děti se chovají dobře. Pokud však reagují na zlobení, děti budou zlobit. „*Cílem dítěte je získat pozornost. Po dobrém nebo po zlém.*“

Podle Pekařové (2006, str. 13) je také nutné si v rodině dohodnout, co budeme na dítěti vyžadovat. Je nutné, aby tyto dohody všichni dodržovali stejně a bez výhrad. Ve výchově a komunikaci s dětmi je totiž nezbytná důslednost. To znamená, že v určitých situacích budeme jednotně vyžadovat stejný postup. Pokud dítě něco udělá špatně, je dobré ho chytit za ruku, přivést zpátky na místo a bez křiku, nadávek a výhrůžek udělat společně danou věc správně. Pokud dítěti budeme vyčítat, křičet na něj a výhrůžkami trvat na nápravě, vyvoláme u dítěte touto agresí zase jenom agresí. Pekařová je totiž přesvědčena o tom, že pokud jsme k dítěti důslední, můžeme v klidu vyřešit každou situaci. Udává několik příkladů:

- **Oblékání** – dítě napodobuje dospělé. Pokud je např. v šatně pevně stanovené místo na svršky a boty, které vždy akceptují i rodiče a vždy po návratu domů vše odloží na správné místo, dítě dělá totéž, byť ze začátku s pomocí dospělého. Z těchto úkonů vzniknou rituály, které dítě vnímá jako naprostou samozřejmost.
- **Hra** – Pokud si dítě hraje a za chvíli chce jinou hračku, rodiče by měli trvat na tom, že nejdříve si původní hračku uklidí. Neměli by dopustit, aby si dítě přidalo k rozházeným věcem další předměty a tím vytvořil neúnosný chaos. Ze začátku samozřejmě uklízí více dospělý, ale později, kdy už má dítě tento model zažitý, uklízí své věci zcela automaticky. Toto řešení však musí platit vždy bez výhrad.
- **Jídlo** – Vše co se děje před jídlem, by mělo být zase v podobě rituálu. Uklidit, umýt ruce, posadit se ke stolu, jíst. Aby se u dítěte vytvořil návyk k těmto úkonům, je nutné dělat vše pořád stejně – pomalu, stejně a správně.
- **Nebezpečné situace** – I tyto situace by rodiče měli řešit formou nápodoby,

bez emočních projevů svého strachu („stůj, spadneš, nesmíš“). Dítěti vždy předem ukážeme, jak se slézá ze schodů, jak se přechází silnice. Činnosti trpělivě opakujeme, zase platí – pomalu, vždy stejně a správně.

- **Usínání** – Je to velmi důležitý rituál. Usínání by mělo probíhat zase vždy stejně, se stejnými slovy, se schopností ukončit čtení pohádek, i když dítě chce další a další.

Pokud tedy dodržují rodiče důsledně svá pravidla, nemůže dítě zlobit. Pokud dítě zlobí, ubližuje ostatním, ničí věci, nedělá to proto, že je špatné a zlé, ale proto, že je to jeho přirozená reakce a obrana, protože neví, co a jak má dělat, aby se to nám dospělým (rodičům) líbilo. (Pekařová 2006, str. 16)

Prekopová (2001, str. 21 - 35) je také přesvědčena, že na dítě a jeho chování působí několik faktorů.

- **Bezpečí a jistota** - bezpečí musí být absolutní. Dítě musí vědět, že NE znamená opravdu NE a ANO může spolehlivě chápat jako ANO. Slovo bezpečí zahrnuje především aktivní cítění a jednání blízkých.
- **Síla vzorů** - dítě napodobuje svůj vzor převážně do svých sedmi let. Vzor bližního přijímá všemi smysly, proto je správný vzor nejlepší a nejúčinnější výchovou.
- **Pravidla v rodinném systému** – dítě potřebuje vědět, že rodiče jsou ve výchově zajedno. V rodinném systému mají první místo rodiče a druhé děti, tzn., že rodiče a děti nejsou rovnoprávní a nestojí na stejné úrovni. Aby výchova fungovala, musí rodiče vystupovat jako rodiče a dítěti dovolovat jeho přirozené dětské chování.

Matějček (2003, str. 37) uvádí, že má-li se dítě vyvíjet v psychicky zdravou osobnost společnosti k užitku a sobě k uspokojení, musí mít dítě naplněno pět základních psychických potřeb (Langmeier, Matějček). Jsou to:

- *Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů.*
- *Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.*

- *Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů.*
- *Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.*
- *Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy*

II PRAKTICKÁ ČÁST

8 METODIKA

8.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jakým stylem komunikují dnešní rodiče se svými dětmi, a zda může ovlivnit výchovný styl a komunikaci sociální prostředí, postavení rodiny v dané společnosti, vzdělání a zaměstnanost.

Kladla jsem si především tyto otázky:

1. Může být komunikace rodičů s vlastními dětmi ovlivněna jejich dosaženým vzděláním, popř. dlouhodobou nezaměstnaností rodičů?
2. Může výchovu a rodinnou komunikaci ovlivnit životní úroveň rodiny?
3. Ovlivňuje komunikaci mezi rodiči a dětmi celkový počet sourozenců v rodině?
4. A především, je vůbec možné, odhadnout komunikační styl rodiny prostřednictvím dotazování se dítěte?
5. A není pojem „efektivní komunikace“ pouze pojem abstraktní? Je v silách rodičů a vychovatelů uvést tento komunikační styl do praxe?

Odpovědi na tyto otázky jsem zjišťovala nepřímo. K samotnému šetření jsem použila metodu rozhovoru, ve kterém jsem vycházela z přirozené hry předškolního dítěte a z jeho schopnosti přijmout roli dospělého a jednat v ní tak, jak ono samo zažívá jednání ze strany svých vychovatelů. Předpokládám tedy, že předškolní děti imitují chování svých rodičů a napodobují jejich komunikaci. Jak píše Herman (2008, str. 122), *„jsou to právě rodiče, kdo určuje, jaká bude v rodině panovat atmosféra, jaké se budou udržovat zvyky, jak se budou jednotliví členové k sobě chovat, jaké hodnoty se budou uznávat a respektovat.“* A jak také řekl Jan Svoboda na své přednášce (2012) – *„Děti za své chování nemohou, jsou totiž důsledkem našeho žití“*

8.2 Metoda výzkumného šetření

Ke zjištění informací jsem použila metodu rozhovoru na základě fiktivní situace, kterou jsem dětem navodila vyprávěním příběhu. Rozhovor patří mezi kvalitativní metody, čímž se rozumí výzkum, jenž nevychází ze statistických zhodnocení, což znamená, že ke svým výstupům nepoužívá kvantifikační postupy. Jde o výzkum, který se zaměřuje na lidské příběhy, jejich postoje, vztahy, atd., přičemž ke svým výstupům používá jako demonstrační příklad kvantitativní ukazatele a jejich zhodnocení. Jde tedy vlastně o shromažďování údajů prostřednictvím kvantitativních postupů, které jsou posléze klasifikovány a tím propojovány s kvalitativním výzkumem (Somr 2011, str. 41).

Pomocí rozhovoru získáváme informace v přímé komunikaci s respondentem. Skutil a kol. (2011, str. 93) uvádějí, že rozhovor má tu výhodu, že výzkumník má možnost sledovat jak verbální tak i neverbální reakce respondenta. Umožňuje také přímý kontakt mezi výzkumníkem a respondentem. V osobním rozhovoru snáze získáváme informace o názorech a postojích dotazovaného nebo můžeme snáze pochopit, jak dotazovaný (v tomto případě dítě) rozumí otázkám či různým situacím (Ferjenčík 2011, str. 89).

Já jsem pro svou práci využila osobní, většinou skupinový rozhovor s otevřeným typem otázek. Ve skupině bylo max. 6 dětí.

8.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumné šetření jsem prováděla v malé pohraniční obci na Prachaticku s počtem přibližně 500 obyvatel a v obci na Českokrumlovsku s počtem obyvatel kolem 2650. U většiny dětí jsem si zjistila přibližnou rodinnou anamnézu, jelikož mým předpokladem je, že na konečný výsledek má velký vliv to, jaké mají rodiče dětí vzdělání, zda jsou zaměstnaní a jaká je celková sociální struktura rodiny i obce. Dotazované děti jsou ve věku 3 – 7 let. V obci na Prachaticku (obec A) se zúčastnilo výzkumu 19 dětí, v obci na Českokrumlovsku (obec B) 12 dětí. Děti si nejdříve vyslechly úvodní příběh o holčičce Emilce, které se občas něco nepovedlo, a potom si

děti zahrály na Emilčiny rodiče a snažily se s ní vzniklé situace vyřešit.

9 STRUKTURA ROZHOVORU

Pro rozhovory jsem si připravila sedm modelových situací, do kterých se dostala holčička Emilka. Dotazované děti byly jako její rodiče a snažily se s Emilkou tyto situace řešit. Děti byly rozděleny do malých skupinek (1 – 6 dětí), aby se co nejvíce snížilo riziko vzájemného ovlivňování.

9.1 Příběh Emilky

Byla jednou jedna holčička Emilka a ta Emilka žila s maminkou, tatínkem a bráškou Melicharem v malém domku, s malou zahrádkou. Emilka byla milá, chytrá holčička, která se neuměla nikdy nudit. Neustále něco dělala, tvořila, skákala, běhala, vymýšlela a plánovala. A když někdo pořád něco dělá, občas se mu stane, že se mu něco třeba nepovede. A teď poslouchejte, co se Emilce už všechno stalo.

Děti si nejdříve vyslechly tento úvodní příběh a poté následovaly jednotlivé situace, na které se snažily reagovat z pozice Emilčiných rodičů.

1) Jednou přiběhla Emilka do kuchyně a volá: „mami, mami, já mám žízeň, potřebuji se prosím tě rychle napít.“ Maminka má však plné ruce práce, tak odvěti: „Emilko, víš kde je sklenička, kde je štáva, udělej si prosím tě pití sama, já mám celé ruce od těsta.“ Emilka si přitáhne židli k lince, aby lépe dosáhla, vezme skleničku, naplní ji vodou, seskočí a..... bác. Sklenička i s nápojem přistála na zemi. Všude střepy, všude voda.

2) Emilka si šla večer vyčistit zuby, ale jak začala téct voda, dostala velikou chuť si hrát. Za chvíli přijdou do koupelny maminka s tatínkem, a co nevidí? Všude voda, pasta, mokré ručníky na zemi, mokrá Emilka. Co byste Emilce jako maminka nebo tatínek řekli?

3) Maminka s tatínkem přijdou večer za Emilkou do pokoje a zjistí, že v pokojíku je velký nepořádek. Rozházené hračky, knížky i oblečení. Co s tím?

4) Emilka běhá po domě neustále bez bačkůrek, teď má velkou rýmu a maminka

s tatínkem ji už několikrát prosili, aby si ty bačkůrky obula. Emilka je však stále naboso. Co jí řeknete?

5) Emilka sedí s celou rodinou u večeře. Jídlo však Emilce vůbec nechutná a večeři jíst nechce. Copak jí povíte?

6) Večer rodiče uloží Emilku ke spánku, ale Emilka za chvíli přijde, že nemůže usnout? Co jí řeknete?

7) Emilka si hraje v pokojíku se svou oblíbenou panenkou. Najednou přijde Melichar, panenku jí vezme, že si s ní bude hrát on a odmítá jí hračku vrátit. Emilka se rozzlobí a Melichara uhodí. Ten začne hodně hlasitě plakat, až přiběhne maminka a tatínek. Jak to budete řešit?

10 VYHODNOCENÍ ROZHOVORU S DĚTMI

Každý příběh jsem hodnotila zvlášť. Odpovědi jsem členila do skupin podle reakce dětí a to takto:

- Laskavá domluva, vysvětlování, řešení problému a směřování Emilky k nápravě daného problému
- Laskavá výtka, domluva, děti (jako rodiče) však řeší problém za Emilku, či problém neřeší vůbec
- Fyzické tresty – odpovědi typu – dal bych jí facku, seřezal bych jí, až by byla modrá, rozbil bych jí držku, dal bych jí na prdel, dal bych jí na zadek.
- Psychické tresty – různé formy zákazů, vynadání, hrubé výtky a kázání, není snaha řešit problém
- Jiné odpovědi nesouvisející s problémem, děti neumí odpovědět, či nechťejí

10.1 Příběh první – Emilka a hrníček

Jednou příběhla Emilka do kuchyně a volá: „Mami, mami, já mám žízeň, potřebuji se prosím tě rychle napít.“ Maminka má však plné ruce práce, tak odvětlí: „Emilko, viš kde je sklenička, kde je šťáva, udělej si prosím Tě pití sama, já mám celé ruce od těsta.“ Emilka si přitáhne židli k lince, aby lépe dosáhla, vezme skleničku, naplní jí vodou, seskočí a..... bác. Sklenička i s nápojem přistála na zemi. Všude střepy, všude voda.

U prvního příběhu, kdy Emilka upustila skleničku, která se celá vylila na zem a rozbila se, mě zajímalo, jak budou děti reagovat na situaci, která se stala už téměř každému. Je velmi pravděpodobné, že doma s rodiči už někdy podobnou situaci řešily. Výsledky jsem rozdělila na dvě části. A to na odpovědi dětí z obce A a odpovědi dětí z obce B.

Jelikož vzorek dětí z obce B je menší, než vzorek dětí z obce A, uvádím v závorce vždy také procentuální vyjádření.

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	Jiné nebo žádná odpověď
Děti z obce A (19)	7 (37%)	0	8 (42%)	1 (5%)	3 (16%)
Děti z obce B (12)	8 (67%)	1 (8%)	0	0	3 (25%)

Tabulka č. 1 - Emilka a rozbitá sklenička

Ukázka odpovědí:

Petruška¹ (6) – „Já bych jí řekla, ať si to uklidí, pak ať jde do pokojíku a nedostane žádný jídlo, protože to vylila“

Michalka (5) - „Já by jsem ji zbila a dala jsem ji na zadek a nic bych ji nedala“

Barborka (4) – „Teď si to uklid“

Mirek- „Tak by si to měla utřít a potom vyždímat hadr a umýt umyvadlo.“

Emička – „Já bych řekla, ať si vezme hadr a utře to.“

Lea – „Nebo to, paní učitelko, ať si to vytře a potom si jde normálně vyčistit zuby.“

Lukáš (5) – „Já bych jí nařezal na prdel-„

Janička (5) – „Já by sem jí řekla, to se Emilko nedělá.“

Daník (3) – „Já bych jí pěkně nařezal na stromu, řezačkou, vzal bych pilu a rozřezal jí.“

Karolínka (6) – „Emilko, příště už nebud' takhle divoká, protože když jsi takhle divoká, vždycky něco vyvedeš, něco shodíš.“

Vladěnka (7) – „Že je nešikovná a já si umyju ruce a jdu to vytřít.“

Marek (7) - „Příště nebud' tak divoká, protože to sklo je hodně křehký a není to žádná sranda, když se řízneš o to sklo, to strašně moc bolí a pak ti vyteče hodně krve.“

Monča (6) – „Aby si to došla utřít.“

¹ Jména jsou z důvodu anonymity změněna

Honzík– „Já by jsem jí trošku vynadal, ale nedával bych jí na prdel, to se někdy stane“

Kája – „Já bych jí dala jen trošku.“

Riša (7)- „Já taky.“

Péťa (7) – „Já bych jí na zadek nedával, já bych jí jen trošku vynadal.“

Simča - -----

Vašík (4) – „Seřezal bych jí.“

Kájík (6) – „Dal bych jí na zadek.“

Julínka (3) – „Já bych jí dala foťákem.“

Honzík (5) – „Řekl bych, aby si to uklidila.“

10.2 Příběh druhý – Emilka a koupelna

Emilka si šla večer vyčistit zuby, ale jak začala téct voda, dostala velikou chuť si hrát. Za chvíli přijdou do koupelny maminka s tatínkem, a co nevidí? Všude voda, pasta, mokré ručníky na zemi, mokrá Emilka. Co byste Emilce jako maminka nebo tatínek řekli?

Při této situaci mě zajímalo, jak děti jako rodiče zareagují, když je zřejmé, že nehodu způsobila Emilka opravdu vlastním přičiněním.

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	Jiné nebo žádná odpověď
Děti z obce A (19)	8 (42%)	0	10 (53%)	0	1 (5%)
Děti z obce B (12)	8 (66%)	2 (17%)	0	0	2 (17%)

Tabulka č. 2

Ukázky odpovědí:

Petruška - „Já by jsem jí zmlátila úplně.“

Michalka – „Že by tam byla modřina.“

Petruška – „A měla by zaracha.“

Michalka - „Já by jsem jí dala na zadek a na holou prdel.“

Já – „A co ty Baruško?“

Baruška – „Ted' si to utři“

Petruška – „Ty nedáváš moc věcí, Baruš.“

Mirek - „Tak si to vytrít a uklidit, vid' Emi.“

Emička – „Hm.“

Lea - „Má to zahodit do koše.“

Péťa – „Já už bych jí dal (náznak rány).“

Honzík – „Já taky, já bych zpřísnil.“

Renda – „Já bych dal tak, že by byla celá.... (gesto), já bych jí tak zmaloval, že by byla fialová.“

Raduška – „Já taky.“

Já – „A co s tou koupelnou?“

Anetka – „Aby to vytřela.“

Simča – „Znovu bych jí vynadala.“

Lukáš – „Já bych jí dal přes prdel.“

Janička – „Já bych jí dala facku.“

Já – „A co s tou koupelnou?“

Lukáš – „Tu bychom vytřeli.“

Daník – „Já bych tu Emilku spoutal a dal do vězení.“

Kájík – „Ať to hned uklidí.“

Honzík – „No já taky.“

Riša – „To tedy musí uklidit.“

Vašík – „Rozbil bych jí hubu a koupelnu bych vyčistil.“

Karolínka – „Emilko, cos vyvedla? Tohle se nedělá, můžeš vyčerpat všechnu vodu a tady ta spoušť, a až vylezeš z vany, můžeš uklouznout, a až si zlomíš ruku, tak to není sranda.“

Vladěnka – „Příště tu vodu zastav a nevystříkuj tu pastu, vždyť to stojí peníze, všechno stojí peníze.“

Marek – „No tohle, cos to vyvedla? Cos to tady dělala. No pane bože, teď to musíme utřít, zlato.... (smích).“

Kačka – „Ať si to jde vytrít sama.“

Zuzka – „Emilko, tu pastu si koupíš za své peníze a tu vodu taky, a ještě si to utřeš.“

Anetka – „Měla by tu koupelnu rychle uklidit, já bych s ní už v koupelně zůstala.“

Kamil – „No a znovu by si vyčistila zuby.“

Danča – „Ty jsi tady vykropila celej barák, vždyť jsou tady povodně, jdi prosím tě spát, já to uklidím radši sama.“

Kájinka – „Ručníky dej uschnout na sušák a ať jde pryč, já to utřu.“

Mirka – „Zlobila bych se a poslala ji rychle spát.“

10.3 Emilka a dětský pokoj

Maminka s tatínkem přijdou večer za Emilkou do pokoje a zjistí, že v pokojíku je velký nepořádek. Rozházené hračky, knížky i oblečení. Co s tím?

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	Jiné nebo žádná odpověď
Děti z obce A (19)	5 (26%)	0	6 (32%)	3 (16%)	5 (26%)
Děti z obce B (12)	7 (58%)	1 (8%)	2 (17%)	0	2 (17%)

Tabulka č. 3

Ukázka odpovědí:

Petruška – „Já by sem jí řekla, ať si to honem uklidí, a kdyby si to neuklidila, dala by jsem jí na zadek a vůbec by si nemohla hrát s hračkama a všechno by jsem jí vyhodila.“

Michalka – „Já by jsem jí udělala zaracha a šla by spát už a nemohla by si hrát s hračkama a ještě nebude chodit do školy, protože by si tam hrála s hračkama a určitě by jí dávali trojky.“

Barborka – „Ted' si to uklid'.“

Já – „A kdyby řekla: „Ted' mamko nemám čas, maluji obrázek.“ Tak co by si jí řekla?“

Barborka – „Ať si to uklidí potom.“

Michalka – „Ne, ať si to uklidí hned.“

Mírek – „Aby si to uklidila a jestli řekne ne, tak bude kleč'et.“

Já – „Kleč'et?“

Mírek – „No to se dělá ve škole, nebo stát.“

Já – „A co ty Emičko?“

Emička - „Aby si to uklidila.“

Já – „A kdyby řekla, mamko, teď nemůžu, teď si kreslím?“

Mirek – „Tak si to musí uklidit, ale ne naházet do skříně.“

Lea – „Že by to měla zahodit do koše a tam je dát.“

Péťa – „Já by sem řekl, uklid' si to okamžitě, jinak by dostala na zadek.“

Honzík – „Já by jsem řekl, - vyspiš se a uklidiš si to zítra.“

Anetka – „Já bych...,mamka nám dělá, že nám rozháze hračky, když máme třeba nepořádek na stole a musíme si to uklidit ráno.“

Daník – „Já bych jí pěkně naplácal.“

Janička – „Já bych jí dala facku.“

Lukáš – „Dát přes zadek a pak bych ten pokoj uklidil.“

Kájík – „Ve školce děláme taky binec.“

Honzík – „Tak by sem jí řekl, aby to uklidila a potom bych jí zmlátil.“

Riša – „Já bych to vyfotil.“

Vašík – „Vynadal bych jí a všechno bych jí vyhodil.“

Karolínka – „Emilko, okamžitě jdi do postele a ráno si to pečlivě uklidiš, já ti tady vytřu prach a příště už to nedělej. A když se ti nechce spát, tak mi tě nějak zabavíme, ale že všechno všude vyháziš a poliješ a poraziš a to už je vrchol. Udělala jsi to s pastou, udělala jsi to s hrnečkem, ty jsi prostě nezastavitelná.“

Vladěnka– „Já by sem řekla, než půjdeš spát, tak to všechno uklid' nebo uvidíš a my ti zatím přečteme pohádku, než usneš.“

Marek – „No tohle, co tohle je? To není možný. Příště už si to uklidiš, dneska to budeme uklízet my a příště už si to uklid' sama.“

Kačka- „Řekla bych jí, aby si to příští den uklidila a nasekala bych jí na zadek.“

Nikča – „Já taky.“

Zuzka – „No Emilko, já jsem ti řekla, že to máš se svojí kamarádkou uklidit, ta už je doma a teď to budeš muset uklízet sama. Teď už je pozdě, ale zítra ráno se nasnídáš

a hned to uklidíš. Já ti trošku pomůžu. “

Anetka – „Pokoj si musí uklízet každý večer, jinak druhý den nemůže jít ven. “

Kamil – „Mamka by jí pomohla, aby to šlo rychleji. “

Danča – „No to tedy ne, rychle to uklid', za chvíli jdeš spát, tak ať je tu pořádek. “

Kájinka – „Ať to nechá a až přijde ze školky, tak si to uklidí. “

Mirka – „Byla bych našťvaná. “

10.4 Příběh čtvrtý – Emilka a bačkůrky

Emilka běhá po domě neustále bez bačkůrek, teď má velkou rýmu a maminka s tatínkem ji už několikrát prosili, aby si ty bačkůrky obula. Emilka je však stále naboso. Co jí řeknete?

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	.Jiné nebo žádná odpověď
Děti z obce A (19)	2 (11%)	0	12 (63%)	2 (11%)	3 (15%)
Děti z obce B (12)	6 (50%)	2 (16%)	0	2 (16%)	2 (16%)

Tabulka č. 4 – Emilka a bačkůrky

Ukázka odpovědí:

Petruška – „Paní učitelko, já by jsem jí řekla, ať si je honem vezme nebo jí dám na zadek, a ať se vysmrká. “

Michalka – „Já bych jí namazala francovkou břicho, protože je to moc zlobivá holka. “

Já – „Francovkou břicho? To se dělá zlobivým dětem? “

Petruška – „Jo, ale ne když jim to třeba bolí, ale za trest jim to polije. “

Barborka – „Že ještě víc nastydne. “

Mirek – „Ať si vezme bačkory.“

Já – „Ale už jste jí to řekli několikrát, ale ona si je nevezala.“

Mirek – „No, tak jestli si nevezme bačkory, tak jí pořádně dáme na zadek, že si tejdén nesesedne, vid' Eli?“

Emička – „Hm.“

Simča – „Vynadala by sem jí.“

Péťa – „Já taky.“

Renda – „Já bych řekl, když jsi hloupá, tak jsi hloupá.“

Já – „Jenže Emilka řekne, já nevím, kde ty bačkůrky mám, já je nemůžu najít.“

Péťa – „Tak já bych jí řekl, najdi si je. Najdi si je, jsi dost velká.“

Já – „No a za chvíli se podíváte a Emilka ty bačkůrky pořád nemá.“

Simča – „Já už bych jí dala na zadek.“

Honzík – „Já taky.“

Renda – „Já bych jí zmaloval prdel.“

Daník – „Já bych jí pěkně naplácal.“

Janička – „Já bych jí dala facku.“

Lukáš – „Dát přes zadek a pak si je obuje.“

Další otázky už děti odpovídaly, že by jí praštily kladivem po hlavě, uřízly by jí hlavu, daly by jí do elektriky, takže pokračovat v rozhovoru již nemělo smysl.

Kájík – „Tak nemůže jít do školy.“

Honzík – „Aby si vzala ty bačkory a kdyby si je nevezala, tak bychom jí zmlátili.“

Ríša – „Dal bych facku.“

Vašík – „Přestal ho rozhovor bavit a odchází.“

Karolínka – „Emilko, vem si hned ty bačkory. Vidiš, že máš rýmu a to musíš mít.“

Vladěnka – „Já bych jí řekla, že když nebude nosit bačkory, bude nemocná a nebude moct chodit ven.“

Marek – „Emilo, už mě fakt štveš, pořád něco, už si fakt vem ty bačkory nebo uvidíš, jak

se rozzlobím, slyšíš nebo co?“

Kačka- „Já bych jí řekla, ať se nediví, že má rýmu.“

Nikča – „Já taky.“

Zuzka – „Emilko, já ti říkám, dej si ty bačkůrky, budeš mít ještě větší rýmu.“

Anetka – „Nebo, když nebude mít bačkůrky, bude muset ležet v posteli.“

Kamil – „Já nevím, já bačkory doma nenosím.“

Danča – „Chceš dostat ještě kašel, vem si bačkůrky nebo půjdeš na injekci.“

Kajinka – „Vynadala bych jí, i kdyby se rozbřečela, zkrátka ať si je nazuje.“

Mirka – „Musela by si je about.“

10.5 Emilka a večeře

Emilka sedí s celou rodinou u večeře. Jídlo však Emilce vůbec nechutná a večeři jíst nechce. Copak jí povíte?

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	Jiné nebo žádná odpověď.
Děti z obce A (19)	0	2 (11%)	6 (32%)	7 (36%)	4 (21%)
Děti z obce B (12)	7 (59%)	1 (8%)	0	2 (16%)	2 (16%)

Tabulka č. 5 – Emilka a večeře

Ukázka odpovědí:

Michalka– „Já by jsem jí řekla, ať to honem sní, jinak jí dám na zadek.“

Já – „A když řekne, že jí to nechutná?“

Petruška – „Tak nedostaneš namku.“

Já – „A když ti řekne, mamko, mně tohle jídlo ale opravdu nechutná, já ho jíst nechci?“

Petruška – „No, tak to nejez, ale nedostaneš namku, dám ti jenom půlku sušenky.“

Barborka – „A já bych jí řekla, nedostaneš sladkost.“

Emička – „Že to bude jíst.“

Mirek – „Že to bude jíst nebo poprosit mamku, já nechci, já nemám hlad.“

Já – „A když řekne, že nemá hlad, tak to jíst nemusí?“

Mirek – „Ne“

Renda – „Sniš to“

Honzík – „Já bych se jí zeptal, co by tedy chtěla k té večeři.“

Peťa – „Já bych řekla, dokud to nesníš, nepůjdeš od stolu.“

Já – „Ale co kdyby jí to fakt nechutnalo?“

Renda – „Dokud to nesníš, nepůjdeš ven.“

Honzík – „Tak by nejedla ani ráno.“

Kájík – „To já bych jí dal facku.“

Ríša – „Jo sněz to a dal bych jí facku.“

Vašík – Přestal ho rozhovor bavit a odešel

Karolínka – „Emilko, zkus to aspoň ochutnat, ani nevíš, jestli je to dobrý a už nadáváš. Zkus to, jaký to je a pak uvidíš. Podívej se, jak nám to chutná. A jestli Tobě ne, tak to asi tedy nejez.“

Vladěnka – „Já bych řekla, tak ať to nejí.“

Marek – „No to je tedy dobrý, my se tu s tím vaříme a Tobě to nechutná, trochu tedy sněz, pak to tedy dojím.“

Kačka- „Já nevím.“

Nikča – „Já bych chtěla, aby to snědla.“

Zuzka – „Emilko, já ti to nebudu nutit, ale neříkej o jídle fuj, to se nedělá, ostatním lidem to pak taky nechutná.“

Anetka – „Já bych jí taky nenutila, když jí to nechutná.“

Kamil – „No to já taky ne, ale namazala by si pak třeba jen chleba.“

Danča – „Jestli to nesníš, nedostaneš bonbóny.“

Kájinka – „Musíš to sníst, ale jestli ti to fakt nechutná, tak to nechej.“

Mirka – „Já chci, aby to snědla.“

10.6 Emilka a usínání

6) Večer rodiče uloží Emilku ke spánku, ale Emilka za chvíli přijde, že nemůže usnout? Co jí řeknete?

Situaci, do které se Emilka právě dostala, nemůže zcela ovlivnit. Není unavená, spát se jí nechce a není v tom žádný špatný úmysl. Každé dítě to zná. Proto mě překvapilo, že i při tomto řešení problému by některé děti použily fyzické tresty.

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	Jiné nebo žádná odpověď
Děti z obce A (19)	5 (26%)	2 (11%)	5 (26%)	2 (11%)	5 (26%)
Děti z obce B (12)	9 (75%)	2 (16%)	0	0	1 (9%)

Tabulka č.6

Ukázka odpovědí:

Barborka – „Já by jsem jí řekla, běž honem spát.“

Petruška – „Já by jsem jí řekla, aby šla spát, že jde zítra do školky a jestli se nevyspí, potom bude celý den ospalá a potom, kdyby neusnula, tak by jsem jí zmlátila“

Michalka – „Já, když nebude spát, tak jí dám na zadek a bude spát ráno, a potom

by zavolali sociálku.

Emička– „Vyprávět jí pohádku“

Mirek – „Nebo počítat ovečky.“

Lea – „Že musí spinkat a usnout.“

Honzík – „Já bych jí řekl, ať jde tedy k nám, a když neusne, tak jí dám do té postele, zamknu, zhasnu a jdu spát.“

Renda– „Nebo jí dát do sklepa.“

Raduška – „Nebo jí dám do postýlky a řeknu jí pohádku.,,

Simča – „Já bych jí vzala k sobě do postele, aby se jí chtělo spát.“

Honzík – „Až by byla unavená, tak by šla spát.“

Ostatní děti se už jen předvádí, jak moc by holčičku zmlátily, takže odpovědi nepřepisují.

Karolínka – „Emilko, jestli ještě nejsi unavená, tak tu bud' chvílku s námi, za chvíli to zkusíš znovu, já tam půjdu s Tebou.“

Vladěnka – „Já bych řekla, ať jde spát, že už je moc hodin a že ráno vstává.“

Marek – „Emilko, víš, že ráno brzy vstáváme, tak honem koukej běžet do té postele. Já už jdu spát taky.“

Kačka- „Já bych řekla, aby si chvílku prohlížela knížku.“

Nikča – „A nebo poslouchala rádio.“

Zuzka – „Tak Emilko, ještě se snaž usnout a myslet na něco hezkého, třeba jak jsme byli v divadle. Přeci jen usneš.“

Anetka – „Tak si zatím může jen tak pro sebe povídat nebo půjde spát, až bude unavená.“

Kamil– „Může zatím poslouchat pohádku.“

Danča – „ Tak, Emilko, je prostě čas jít spát, tak si jdi lehnout a určitě usneš.“

Kájinka – „Pojď se mnou, já tě uložím znovu, přečtu ti pohádku a budeš se snažit usnout.“

Mirka – „Šla bych jí přečíst pohádku.“

10.7 Emilka a Melichar

7) Emilka si hraje v pokojíku se svou oblíbenou panenkou. Najednou přijde Melichar, panenku jí vezme, že si s ní bude hrát on a odmítá jí hračku vrátit. Emilka se rozzlobí a Melichara uhodí. Ten začne hodně hlasitě plakat, až přiběhne maminka a tatínek. Jak to budete řešit?

U této situace mě zajímalo, zda se mi potvrdí předpoklad, že dítě, které má dalšího sourozence, vznese jako rodič výtoku proti Emilce a obhájí mladšího Melichara. Předpoklad se potvrdil a děti skutečně Emilce kázaly v podobě – *jsi starší, měla by si mít rozum; je mladší, měla by si na něj brát ohled; omluv se mu, je mladší; vrať mu to, je to tvůj mladší brácha.*

	Laskavá domluva, náprava problému	Laskavá domluva, problém řeší rodiče, či jej neřeší	Fyzické tresty	Psychické tresty	Jiné nebo žádná odpověď
Děti z obce A (19)	4 (21%)	0	5 (26%)	2 (11%)	8 (42%)
Děti z obce B (12)	3 (25%)	3 (25%)	0	2 (16%)	4 (34%)

Tabulka č. 7

Ukázka odpovědí:

Petruška – „Ať ho nebije a ona by dostala. Ne, ten kluk by dostal, protože jí to nemá brát, dobře mu to tak. Ještě víc by dostal a ta holka taky.“

Michalka – „Já by jsem jí zbila a ještě by měla zákaz.“

Petruška – „No já taky, a ty Evi?“

Barborka – „Ať ho nebouchá.“

Emička – „Ať se mu omluví.“

Mirek – „Ať se mu omluví a ať poprosí, - dáš mi tu hračku?“

Emička – „Prosím....“

Péťa – „Já bych jí vynadal.“

Honzík – „Já bych je dal oba do pokoje, zamkl bych je a vyřešte si to sami.“

Renda – „Já bych nabil tomu klukovi.“

Raduška – „Já bych zbila tu holčičku.“

Kájík – „Dáme jí na prdel.“

Honzík – „Já by sem jí řekl, aby se mu omluvila.“

Karolínka – „Emilko, ty jsi tak neukázněná, bratříček je mladší a ty na něj nebereš žádný ohled. Sice ti to Melichar vzal, ale to není důvod, že všechno musíš řešit pěstma nebo nějakým násilím.“

Vladěnka - „Emilko, já vím, že je mladší, ale pochop to, že on taky chtěl tu hračku, já mu to taky řeknu, a on ti jí dá. Emilko, máš rozum, tak nech toho malýho na pokoji.“

Marek – „Přestaňte se prát. Emil, máš tři týdny zakázáno jít ven za kamarádkama. A tobě nic nezakazuju. A jestli Emilko tohle ještě jednou uvidím, tak dostaneš. Ještě přísnější.“

Zuzka – „Emilko, sice je to tvoje hračka, ale Melichar je mladší a můžeš mu jí taky půjčit a Melichárku ty se nejdřív zeptej.“

Anetka – „Já bych dala Melicharovi jinou hračku.“

Kamil– „Ale bít by ho neměla, když je malý. Ať si jde hrát jinam.“

Danča – „Já bych se zeptala, kdo začal, a ať si hrajou spolu.“

Kájinka – „Vynadala by sem Emilce, vrať mu tu hračku, protože je to tvůj mladší brácha.“

Mirka – „Nevím.“

11 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

11.1 Bít či nebít? Mýtus fyzických trestů

Po celkovém zhodnocení výsledků je dost překvapivé kolik dětí, převážně z obce A by použilo fyzické tresty.

	OBEC A	OBEC B
Celkový počet odpovědí	133	84
Fyzické tresty	52 (39%)	2 (2%)
Laskavý přístup, řešení problému	31 (23%)	48 (57%)

Jak je možné, že každou Emilčinu chybu trestají některé děti fackou nebo jak uvádějí, doslova Emilku seřezou tak, až bude fialová? Jak je možné, že jim toto jednání přijde naprosto přirozené a správné? Pokud jsem v začátku práce předpokládala, že děti odpoví tak, jak znají od svých rodičů, výsledky vypovídají o tom, že děti v obci A jsou mnohem častěji fyzicky trestány, než děti v obci B. Proč tomu tak je?

Abych našla odpověď na tuto otázku, zjistila jsem přibližné rodinné anamnézy dětí, jenž většinu Emilčiných problémů řešily pomocí fyzických trestů.

Zjistila jsem, že těchto dětí se týkají některé nebo všechny níže uvedené znaky.

- Nižší vzdělání rodičů či pěstounů (ZŠ nebo někteří SOU)
- Nezaměstnanost jednoho nebo obou rodičů
- Finanční problémy rodiny
- Neúplná rodina nebo jeden nevlastní rodič

Oproti tomu, pro děti, které s Emilkou jednaly vždy laskavě a snažily se s ní problémy řešit, je charakteristické toto:

- Vyšší vzdělání rodičů (SOU, SŠ, VŠ)
- Zaměstnanost rodičů

- Úplná rodina

11.1.1 Mýtus versus skutečnost

Jak tedy vymýtit mýtus a nahradit ho něčím skutečným? Něčím, co obohatí život dětí i rodičů? Dá se předpokládat, že rodina o pěti členech, kde jsou oba rodiče nezaměstnaní, mají základní vzdělání a finanční problémy, má zájem o nové informace a nějaké změny? Možná ano, možná ne.

11.1.2 Návrhy k řešení problémů

Problém vidím v tom, že zvláště sociálně slabší rodiny nemají informace o tom, že vychovávat dítě a komunikovat s ním jde i jinak, než znají ze svého dětství a svého okolí. Je pravděpodobné, že pro získání těchto informací nebudou ochotni vynaložit velké úsilí či dokonce finanční prostředky.

Jak tedy zajistit, aby se správné informace dostaly k rodinám, které to potřebují? Myslím si, že v této oblasti by mohla hodně pomoci mateřská škola a zájem učitelek, které by mohly nenásilnou formou rodičům zajistit různé zdroje těchto informací. A to např. takto:

- pravidelné vyvěšování článků či úryvků z vhodných knih (Respektovat a být respektován) na nástěnku
- pravidelné pořádání rodičovských setkání a zde seznamování rodičů s výchovnými a komunikačními styly, které v MŠ panují
- ve spolupráci s obcí domluvit jednou ročně přednášku s odborným poradcem či psychologem

Až když ukážeme rodičům i jiné cesty, teprve potom můžou přemýšlet, zda chtějí změnit směr.

12 A CO EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE? NENÍ TO TAKÉ MÝTUS?

Byť spoustu dětí jednalo s Emilkou ve hře Na rodiče laskavě a vlídně, vždy jednaly z pozice autority a ne partnera. Dávaly příkazy, nenechávaly možnost volby a žádný prostor pro diskuzi. Chvilí jsem přemýšlela, zda je to proto, že skutečnost je opravdu

taková nebo proto, že malé děti ještě nemají takové vyjadřovací schopnosti jako dospělí. Přikláněla jsem se k názoru, že dospělí efektivní metodu komunikace se svými dětmi zkrátka nepoužívají. Abych si tento předpoklad potvrdila, rozeslala jsem učitelkám MŠ jednu otázku a požádala je o odpověď.

Otázka zněla takto:

„Snažíte se při práci s dětmi využívat metodu efektivní komunikace? Daří se Vám to?“

Tuto otázku jsem poslala třiceti učitelkám po celé naší republice a všech třicet učitelek mi odpovědělo přibližně takto: *„Ano, snažím se, ale moc se mi zatím nedaří.“*

Ukázky odpovědí:

„.....ať se snažím, jak chci, nedaří se mi mluvit ani se svými dětmi ani ve školce efektivně, tak, jak bych chtěla. Myslím si, že na komunikaci působí mnoho faktorů. Osobnost člověka, vztah s partnerem, množství práce, zdravotní problémy, kolegyně na třídě a tak. Alespoň mně to tak přijde. A pak se to vše odráží na komunikaci. Je také pravdou, že o své komunikaci přemýšlím více od té doby, kdy jsem prošla semináři o efektivní komunikaci, či přečtením knihy Respektovat a být respektován.“

„...ne a taky se snažím, někdy vypěním a myslím, že lehký emoční průvan je lepší než metoda vychladnout a pak oznámit nesouhlas a doplnit to očekáváním, nejhorší je to když chvátám..“

„Ahoj, komunikovat se snažím, ale efektivně to vždy nefunguje. Zkouším 5x po dobrém a po 6 hold po zlém. „

„NE, nedaří. Přijde mi, že některé děti to i po roce snažení ignorují.. „

„.....ono to pokaždé nejde, někdy jsou zralý na pár pohlavků.“

Je zřejmé, že i osvědčeným učitelkám se přes všechny jejich snahy zcela nedaří aplikovat metodu efektivní komunikace v praxi. Pokud si většina z nás zažila v dětství mocenský a manipulativní přístup (buď laskavý a láskyplný) ze strany dospělých, je opravdu těžké přetrvat všechny kořeny spojující nás s tímto postojem a začít jinak.

Myslím, že partnerský přístup k dětem je stále běh na dlouhou trať. A tak, jako

do dnešních dnů nebyly naplněny všechny myšlenky J. A. Komenského, tak dlouho potrvá, než se naplní myšlenky o partnerském přístupu k dětem.

ZÁVĚR

Díky této práci jsem zjistila, že mýty o dětech panovaly, panují a vždy budou panovat. Lidé si do rodičovství přinášejí informace ze svého dětství, mají v sobě zakódovaný přístup svých rodičů a ten je těžké měnit. Člověk si sice může říct: „*Dost! Tak to nechci. Budu své dítě vychovávat jinak.*“ Ale jak? Kde je nějaký návod? Co dělat, když dítě pořád „zlobí“? A to je ten problém. Spousta rodičů nemá téměř žádné informace o tom, co jejich dítě potřebuje a jak správně ho provázet životem. Možná cítí, že dítě „pořádně seřezat“ není úplně ideální řešení, ale co tedy dělat, když nastane problém? Kdo poradí?

A to je čas pro nás, pro učitelky mateřských škol. Není na čase předávat informace, které jsme získaly, dál, lidem, jenž je potřebují? Ano, možná o ně nestojí, možná nic měnit nechtějí, možná však nevědí, že je i jiná cesta. „*A není-li cesty, není cíle.*“

Pokud se z mateřských škol stanou rozcestí plná ukazatelů směřujících k správnému cíli, nastane jednou čas, kdy dítě bude přijímáno s respektem, úctou a náležitě vybaveno pro cestu svou.

Seznam použité literatury

ČÁP, J., MAREŠ, J., *Psychologie pro učitele*, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-273-7

ČAPEK, R., *Odměny a tresty ve školní praxi*, Praha: Grada Publishing, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4

HELUS, Z., *Dítě v osobnostním pojetí*, Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-628-5

HERMAN, M., *Najděte si svého maršána*, Olomouc: Hanex, 2008, ISBN 978-80-7409-023-3

KOLLÁRIKOVÁ, PUPALA B., *Předškolní a primární pedagogika*, Praha: Portál 2001, ISBN 80-7178-585-7

KOPŘIVA, P. et al., *Respektovat a být respektován*. Olomouc: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

JANOUSEK, J., *Verbální komunikace a lidská psychika*, Praha GRADA 2007, ISBN 978-80-247-1594-0

MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-270-6

MATĚJČEK, Z., *Co děti nejvíce potřebují*, Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-653-

MIKULÁŠTÍK, M., *Komunikační dovednosti v praxi*, Praha, GRADA Publishing, 2003, ISBN 80-247-0650-4

OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V., *Léto v mateřské škole*, Praha: Portál 1998, ISBN 80-7178-245-9

PREKOP, J., *Odhalte poklad u svého dítěte Kniha pro zvědavé rodiče*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2070-8.

PREKOP, J., *Jak být dobrým rodičem*, Praha: GRADA Publishing, 2001, ISBN 978-80-247-9063-3

PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran*, Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-589-9

PROKEŠOVÁ, M., *Filozofie výchovy*, Ostrava: Univerzita Ostrava, 2004, ISBN 80-7298-004-1

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E., *Pedagogický slovník*, PRAHA: PORTÁL, 2003, ISBN 80-7178-579-2

SOMR, M., *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice: 2006, ISBN 80-239-8227-3.

SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SVOBODOVÁ, E., *Kurz sociálních dovedností pro učitelky MŠ*, České Budějovice 2010

VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-0956-0

VYMĚTAL, J., *Úzkost a strach u dětí*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7118-830-9

Webové stránky

<http://www.skolavpraxi.cz> – Šoukal Petr 2002 – Tresty a odměny ve výchovném procesu

<http://www.zdravaabeceda.cz>

<http://slunickodn.webnode.cz/news/role-otce-ve-vychove-ditete>